

بررسی وضعیت آموزش پرستاران در رابطه با مقابله با حوادث غیر مترقبه

فرحناز جوکار*، کبری سلامی کهن**، شادمان رضا ماسوله**، نرگس رشیدیان***
* عضو هیات علمی دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی، مرکز تحقیقات بیماریهای گوارش و کبد گیلان
** عضو هیئت علمی دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی رشت
*** کارشناس پرستاری

چکیده:

مقدمه: بلایا رخدادهایی هستند که اوضاع طبیعی موجود را به هم می ریزند و سطحی از رنجش را ایجاد می کنند که از ظرفیت و تطابق جامعه تحت تاثیر فراتر می رود. بعضی از این رخدادها ناشی از عوامل طبیعی است. ایران به لحاظ تنوع و تعداد حوادث طبیعی یکی از کشورهای بلا خیز دنیا است و زلزله و سیل به عنوان مهمترین بلایای طبیعی در کشور مطرح هستند. آگاهی کادر درمان به ویژه پرستاران درباره مقابله با این حوادث از اهمیت ویژه ای برخوردار است. بدین لحاظ تحقیقی با هدف تعیین وضعیت آموزش پرستاران در رابطه با مقابله با حوادث غیر مترقبه در سال 1383 در بیمارستان شهید بهشتی انزلی انجام شد.

روش کار: در یک مطالعه توصیفی 50 پرستار و بهیار شاغل در بیمارستان شهید بهشتی انزلی به صورت نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده ها پرسش نامه بود.

یافته ها: یافته ها نشان داد که سابقه کار اکثریت نمونه ها (52%) بالاتر از 15 سال بود. 78% نمونه ها پرستار و 22% بهیار بودند. در رابطه با گذراندن دوره آموزشی در 3 سال گذشته فقط 14% دوره احیای قلبی، مغزی و ریوی را گذرانده و هیچ کدام از نمونه ها دوره های حمل مصدوم، کنترل خونریزی، پانسمان و بانداز، سوختگی، مسمومیت ها، اطفاء حریق، عملیات نجات پس از وقوع زلزله یا سیل را نگذرانده بودند. اکثریت (65/5%) موافق بودند که آموزش موارد فوق در دوران دانشجویی در حد متوسط موثر است. 11/1% عضو کمیته حوادث غیر مترقبه بودند و برای آنها دوره آموزشی برگزار شده بود. هیچ کدام عضو سازمان هلال احمر نبودند. اکثریت (92%) با تشکیل تیم عملیات نجات در بیمارستان ها موافق بودند. 62% در دوران اشتغال خود در حادثه غیر مترقبه قرار گرفته بودند و عملکرد خود را 43/5% متوسط و 34% ضعیف می دانستند. اکثریت موافق بودند که دوره های آموزشی حوادث غیر مترقبه برای همه مردم اجرا گردد. در صورت وقوع سیل یا زلزله اکثریت (83%) امکانات موجود را ناکافی می دانستند. از نظر نمونه ها مهم ترین عامل جهت عملکرد مناسب در زمان وقوع حادثه به ترتیب امکانات (58%) مدیریت قبل از بحران (50/5%) آموزش قبل از وقوع حادثه (42%) و مدیریت بعد از بحران (10%) بود.

بحث و نتیجه گیری: مدیران بیمارستان ها باید ضمن کسب اطلاعات لازم در زمینه مدیریت بحران با تدوین برنامه های مدون آموزشی اقدام به آموزش پرسنل در رابطه با فوریت ها و کمک های اولیه نمایند و نه تنها موجب افزایش مهارت آنان در زمینه های مختلف کاری گردند، بلکه باعث مشارکت فعال آنان همراه با اعتماد به نفس کافی در زمان بروز حوادث شوند.

واژه های کلیدی: آموزش، حوادث غیر مترقبه، پرستار

نویسنده مسئول: فرحناز جوکار، دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی رشت، مرکز تحقیقات بیماریهای گوارش و کبد گیلان
E-mail: farajov@gmail.com

بیان مسئله :

حوادث غیر مترقبه وقایعی هستند غیر منتظره که موجب ویرانی و بروز صدمات مالی و جانی می شوند. این گونه حوادث معمولاً بر جمعیت زیادی تاثیر گذار هستند. (1)

در این وضع شیرازه زندگی روزمره ناگهان گسیخته می شود و مردم دچار رنج و درماندگی می شوند و در نتیجه به غذا، پوشاک، سرپناه، مراقبت‌های پزشکی و پرستاری و سایر ضروریات زندگی و به محافظت در مقابل عوامل و شرایط نامساعد محیط محتاج می گردند. (2)

به تعبیر دیگر، بلایا رخدادهایی هستند که اوضاع طبیعی موجود را به هم می ریزند و سطحی از رنجش را ایجاد می کنند که از ظرفیت و تطابق جامعه تحت تاثیر فراتر می رود. (3)

بلایا را بر حسب منبع ایجاد آنها می توان به اشکال بلایایی که در اثر تغییر شرایط جوی رخ می دهد (طوفان، خشکسالی، گرما و سرما)، بلایای ناشی از ایجاد تغییرات در سطح زمین (ریزش بهمن و سیل) و بلایای ناشی از جابجایی در قشر یا داخل زمین (زلزله و آتشفشان) تقسیم کرد. (4)

سیل و زمین لرزه به عنوان مهم ترین بلایای طبیعی در کشور ما مطرح هستند. به طور کلی 7000 زلزله در طول تاریخ در ایران ثبت شده است. مطابق با آمار پایگاه ملی داده های علوم زمین از فروردین 1339 تا سال 1382 پانزده زلزله بزرگ همراه با خرابی بوقوع پیوسته است. فقط در سالهای 70-1336 زلزله مجموعاً بیش از 150000 نفر از هموطنان را به کام مرگ کشیده است. همچنین در 40 سال گذشته 1180 مورد سیل مهم گزارش شده است. (5)

جهت مقابله با این حوادث به اقدامات گسترده ای نیاز می باشد که شامل: اقدامات قبل از وقوع حادثه از قبیل تربیت کارکنان و ایجاد تجهیزات و ایمنی در ساختمانها، اقدامات هنگام وقوع حادثه یعنی حضور امدادگران در محل و نجات مصدومین از زیر آوار، مراقبت از مجروحان، یافتن و دفن جنازه های افراد و لاشه حیوانات تلف شده و مبارزه با حریق و اقدامات پس از وقوع حادثه که شامل: ادامه نجات و مراقبت از قربانیان حادثه، برقراری ارتباطات، عملیات امداد (تهیه سرپناه، غذا) خدمات پزشکی و بهداشتی، کنترل محیط و خدمات رفاهی، بررسی گزارش و ارزیابی میزان خسارت، تلفات و تعمیرات فوری می باشد. (4 و 2)

جهت انجام اقدامات در هر سه مرحله نیاز به آمادگی می باشد و آمادگی جهت برخورد با سوانح مستلزم یک مدیریت صحیح است. در دیدگاه سنتی مدیریت، مهم ترین هدف کاهش یا

تخفیف یک اثر طبیعی است و به نجات افراد پس از وقوع حادثه تکیه می کند، به تشکیل سازمانهایی نظیر: هلال احمر، صلیب سرخ، سازمان امداد و نجات و کمک های داوطلبانه بسنده می کند و با حداقل آمادگی به انتظار مصیبت بعدی روزگار می گذرانند. اما مدیریت نوین مصائب جمعی، مرحله پیش بینی و انتظار حادثه است، یعنی قبل از اینکه حادثه رخ دهد، باید با یاری خرد، دانش و فنون به مصاف آن رفت که با افزایش آگاهی همگانی و تجهیز جامعه به وسایل و ابزار لازم صدمات انسانی و خسارتهای ناشی از وقوع مصیبت جمعی شروع و به عادی سازی محیط بلازده و بازسازی آن ختم می شود. امروزه اکثر جوامع پیشرفته به دیدگاه نوین مدیریت مصائب جمعی ایمان آورده اند. (4 و 6)

از دیدگاه مدیریت نوین نقش پرستاران در برابر حوادث در هر سه بخش قبل، حین و پس از بحران حیاتی است. زیرا پرستاران به واسطه مهارتهای فنی و دانش اپیدمیولوژی، فیزیولوژی، داروشناسی و آشنایی با ساختارهای فرهنگی و اجتماعی می توانند در برنامه های آمادگی برای مقابله با بلایا و هم چنین وقوع آن مؤثر واقع شوند و به عنوان اعضاء بهداشتی نقش راهبردی داشته باشند. (7) اما گاه پرستار بهداشت جامعه خود را برای رویارویی کامل با حوادث اجتماعی آماده نمی بیند. بسیاری از پرستاران بالینی آموزش های رسمی برای مقابله با بلایا را ندیده اند. این در حالی است که تحقیقات نشان می دهد وقتی پرستار برای بلایا آماده باشد برای جامعه بسیار مفید است. (8)

طبق آخرین اطلاعات بدست آمده هم اکنون در سراسر دنیا منجمله قاره آسیا مراکز با عنوان آموزش و آمادگی پرستاران در جهت مدیریت بلایای طبیعی و حوادث غیر مترقبه تأسیس شده است. (9)

چرا که نیاز به آموزش و پرورش کارکنان نه تنها الزامی و اجباری است بلکه اجتناب ناپذیر است. (10)

لذا تحقیقی با هدف وضعیت آموزش پرستاران در رابطه با مقابله با حوادث غیر مترقبه در بیمارستان شهید بهشتی انزلی در سال 1383 صورت گرفت.

روش کار:

در یک مطالعه توصیفی پنجاه پرستارو بهیار شاغل در بیمارستان شهید بهشتی انزلی به صورت نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه ای شامل: بخش های مشخصات فردی، گذراندن دوره های آموزش و نظر سنجی نسبت به وضعیت موجود (آموزش، امکانات و ...) بود.

یافته ها:

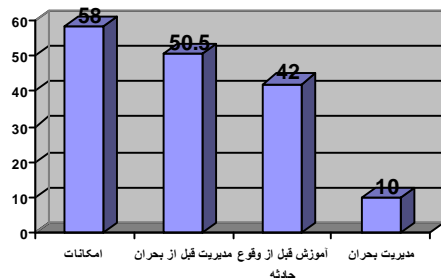
در صورت وقوع سیل یا زلزله اکثریت (84%) امکانات موجود را ناکافی می دانستند. (جدول شماره 3)

جدول شماره 3: توزیع فراوانی مطلق ونسبی واحدهای مورد پژوهش برحسب دیدگاه آنان نسبت به وضعیت امکانات موجود جهت مقابله با حوادث غیر مترقبه

وضعیت امکانات موجود جهت مقابله با حوادث غیر مترقبه	تعداد	درصد
کافی	2	4
تقریباً کافی	6	12
ناکافی	42	84
جمع	50	100

از نظر نمونه ها مهمترین عامل جهت عملکرد مناسب در زمان حادثه به ترتیب امکانات (58%)، مدیریت قبل از بحران (50/5%)، آموزش قبل از وقوع حادثه (42%) و مدیریت بعد از بحران (10%) بود. (نمودار شماره 1)

نمودار شماره 1: توزیع فراوانی نسبی واحدهای مورد پژوهش برحسب دیدگاه آنان نسبت به مهم ترین عوامل مؤثر بر عملکرد مناسب در زمان وقوع حادثه

بحث و نتیجه گیری:

نتایج نشان داد که در طی سه سال گذشته فقط 14% نمونه ها دوره آموزشی فوریت های پرستاری از جمله عملیات نجات پس از وقوع زلزله و سیل را گذرانده بودند. متأسفانه مطالعات تجربی نشان داده است که میزان زیادی از دانش سنتی و مرسوم که در برنامه مقابله با حوادث طرح می گردد نادرست بوده، بنابراین می بایستی اطلاعات کلیه آحاد جامعه بویژه کارکنان واحدهای درمان در زمینه مقابله با حوادث غیر مترقبه افزایش یابد. (11)

یافته ها نشان داد که سابقه کار اکثریت (52%) نمونه ها بالاتر از 15 سال بود. 78% نمونه ها پرستار و 22% بهیار بودند. در رابطه با گذراندن دوره آموزش در سه سال گذشته فقط 14% دوره احیای قلبی، مغزی و ریوی را گذرانده بودند و هیچکدام از نمونه ها دوره حمل مصدوم، کنترل خونریزی، پانسمان و بانداژ، سوختگی، مسمومیت ها، اطفاء حریق، عملیات نجات پس از وقوع زلزله و سیل را نگذرانده بودند. اکثریت (65/5%) موافق بودند که آموزش موارد فوق در دوران دانشجویی در حد متوسط مناسب بوده است. 11/1% عضو کمیته حوادث غیر مترقبه بودند و برای آنها دوره آموزشی برگزار شده بود. هیچکدام عضو سازمان هلال احمر نبودند. اکثریت (92%) با تشکیل تیم عملیات نجات در بیمارستانها موافق بودند. (62%) در دوران اشتغال خود با حادثه غیر مترقبه مواجه بودند (34%) عملکرد خود را برای آن موقعیت ضعیف می دانستند. (جدول شماره 1)

جدول شماره 1: توزیع فراوانی مطلق و نسبی واحدهای مورد پژوهش برحسب ارزیابی عملکرد خود در زمان وقوع حادثه غیر مترقبه

عملکرد در زمان وقوع حادثه	تعداد	درصد
خوب	7	22/5
متوسط	13	43/5
ضعیف	11	34
جمع	31	100

همچنین ، اکثریت موافق بودند که دوره های آموزشی حوادث غیر مترقبه برای همه مردم اجرا گردد. (جدول شماره 2)

جدول شماره 2: توزیع فراوانی مطلق و نسبی واحدهای مورد پژوهش برحسب دیدگاه آنان نسبت به مخاطبین دوره آموزشی مقابله با حوادث غیر مترقبه

به نظر شما دوره آموزش مقابله با حوادث غیر مترقبه برای چه کسانی برگزار شود	تعداد	درصد
همه مردم	31	62
داوطلبین	5	10
کادر درمان	8	16
کارمندان ادارات و سازمانها	6	12
جمع	50	100

این امر که نمونه‌ها خود بیان می‌کنند عملکرد آنها ضعیف و متوسط می‌باشد، دلیل محکمی بر اشتیاق آنان به کسب معلومات است.

نتایج نشان داد که اکثریت نمونه‌ها موافق بودند که دوره‌های آموزش حوادث غیر مترقبه برای همه مردم اجرا گردد. بلایای طبیعی و حوادث غیر مترقبه در هر زمان ممکن است بدون هیچ‌گونه علائم هشدار دهنده‌ای بروز کند. آمادگی خانواده‌ها در مقابله با این حوادث یکی از مهمترین راههای کاهش صدمات احتمالی است و این مهم بر عهده وزارت بهداشت و پزشکان اورژانس است که به همه خانواده‌ها آموزش برنامه‌ریزی در جهت آمادگی در مواجهه با حوادث داده شود. مردم باید بدانند که در زمان بحران چگونه عمل کنند؟ با گذراندن دوره‌های کمک‌های اولیه و احیای قلبی و ریوی در مواقع اضطراری از دانش و مهارت آموخته در کمک به جهت هموعان خود استفاده کنند. (14)

نتایج نشان داد که اکثریت نمونه‌ها مهمترین عامل جهت عملکرد مناسب در زمان وقوع حادثه را امکانات و مدیریت قبل از بحران می‌دانستند. در هنگام بلایا مردم دچار رنج و درماندگی شده و به ضروریات زندگی محتاج می‌گردند. همچنین در این وضعیت اضطراری قطع یا اشکال در ارائه خدمات عمومی نظیر برق، گاز و دیگر سوختها، ارتباطات، آب آشامیدنی، شبکه فاضلاب، مواد غذایی و بهداشت وجود دارد. اموال عمومی و خصوصی آسیب دیده و بیماریهای واگیردار انتشار می‌یابد و در فعالیتهای عادی اختلال رخ می‌دهد. (2)

لذا با موجود بودن امکانات می‌توان حداکثر خدمات را به مردم ارائه داد و وضعیت بحران را با حداقل خسارات به سوی وضعیت عادی هدایت نمود. این امر مستلزم یک مدیریت کارآمد و قوی قبل از وقوع بلایا می‌باشد. به هر حال مدیران بیمارستانها باید ضمن کسب اطلاعات لازم در زمینه مدیریت بحران با تدوین برنامه‌های مدون آموزشی اقدام به آموزش پرسنل در رابطه با فوریتها و کمکهای اولیه نمایند و نه تنها موجب افزایش مهارت آنها در زمینه‌های مختلف کاری گردند، بلکه باعث مشارکت فعال آنان همراه با اعتماد به نفس کافی در زمان بروز حوادث شوند.

منابع:

- 1-Work Group on disasters, American Academy of pediatrics, psychosocial Issues for child, and families in disaster.141Northwest point Boulevard poB 972, EIK Grove work Group, IL60009-0927- 2004
- 2- حلم سرشت، پریش، دلپیشه، اسماعیل. بهداشت عمومی. تهران: انتشارات چهر، 1380

همچنین باید به پرستاران آموزشهایی داده شود تا بتوانند وظایف خود را در شرایط اضطراری و مخاطره آمیز ناشی از فاجعه انجام دهند. (12)

نتایج نشان داد که اکثریت نمونه‌ها (65/5%) با این عبارت که آموزش موارد فوق در دوران دانشجویی در حد متوسط مؤثر است، موافق بودند. از آنجا که گذر زمان موجب فراموش کردن بعضی از نکات آموزشی می‌گردد، نیاز به آموزش و پرورش کارکنان علاوه بر اینکه الزامی و اجباری است، اجتناب ناپذیر نیز می‌باشد. (10)

با توجه به اینکه حوادث غیر مترقبه در کشور ما به کرات دیده شده است، لازم است که آموزش حین کار به طور مستمر انجام گیرد، زیرا بدون فراگیری مداوم، کارکنان نمی‌توانند وظایف خود را در سطح مطلوب انجام دهند. نتایج نشان داد که (11/1%) از نمونه‌ها عضو کمیته حوادث غیر مترقبه بودند و برای آنها دوره آموزشی برگزار شده بود. کمیته حوادث غیرمترقبه یکی از کمیته‌های مهم بیمارستانی است که با سازماندهی صحیح و مشارکت فعال اعضای آن در زمان بروز حوادث می‌تواند با بکارگیری امکانات و تجهیزات موجود، پیش بینی و تأمین نیازهای اساسی و اضطراری آسیب دیدگان از عملکرد مطلوب و بهینه در امر نجات و امداد رسانی فوری بیمارستانی نقش مؤثری را ایفا نماید. (13)

اکنون این سوال پیش می‌آید که اگر آموزش حوادث غیر مترقبه به اعضای کمیته الزامی است پس چرا این آموزش برای سایر پرسنل درمانی ضروری اعلام نمی‌شود. نتایج نشان داد که اکثریت با تشکیل تیم عملیات نجات در بیمارستان موافق بودند. برای کاهش اثرات بلایای طبیعی ضمن توجه به مسائل باید به مدیریت بحران و چگونگی مقابله با بحران توجه شود. یکی از مداخلات مناسب مدیریت بحران اقدامات قبل از بحران می‌باشد که شامل: آموزش و آمادگی قبل از وقوع بلاست. توصیه می‌شود با تشکیل تیم عملیات نجات در بیمارستانها، آموزش و برنامه‌ریزی جهت افزایش آگاهی کارکنان را بر عهده این تیم گذاشت تا بتوان در زمان وقوع حادثه با داشتن افراد مجرب و کارآزموده خسارات ناشی از آن را به حداقل رساند.

نتایج نشان داد که نمونه‌هایی که در دوران اشتغال خود در حادثه غیر مترقبه قرار گرفته بودند، اکثریت عملکرد خود را متوسط و ضعیف می‌دانستند. اشتیاق بیش از حد پرستاران و ماماها به ادامه تحصیل و کسب معلومات در زمینه‌های حرفه‌ای خود، عامل دیگری برای حل و اجرای برنامه آموزشی می‌باشد. (10)

- 3- عرب، الهیار. بهداشت در بلایا. تهران : موسسه انتشاراتی گلبن، 1380
- 4- بهنودی، زهرا. بهداشت محیط (مبارزه با آلودگی ها). تهران : انتشارات بشری، 1380
- 5- مرکز آماروپایگاه ملی داده های علوم زمین. تهران: 1382-1339
- 6- پرستش، سکینه. کوشانفر، زهرا. نقش پرستار در مدیریت بحران و سازماندهی حوادث، مجموعه خلاصه مقالات همایش استانی نقش پرستار در حوادث غیر مترقبه، مرکز بسیج جامعه پزشکی استان گیلان . تیر ماه 83، ص 98
- 7- Laurie Willshire Disaster Preparedness and Response for Nurses By The American Red Cross and Sigma Theta Tau International The American Red Cross and Sigma Theta Tau International http://www.nursingsociety.org/education/case_studies/cases/SP0004.html 2003
- 8- امامی سیگارودی، عبدالحسین. شهیر، کیوان. اخوان عطاری، احمد. نقش پرستار بهداشت جامعه در مواجهه با حوادث غیر مترقبه ، مجموعه خلاصه مقالات همایش استانی نقش پرستار در حوادث غیر مترقبه، مرکز بسیج جامعه پزشکی استان گیلان. تیر ماه 83، ص 32
- 9- زرعیان، مژگان. نقش پرستار در حمایت روانی آسیب دیدگان حوادث غیر مترقبه، مجموعه خلاصه مقالات همایش استانی نقش پرستار در حوادث غیر مترقبه، مرکز بسیج جامعه پزشکی استان گیلان. تیر ماه 83، ص 60
- 10- قابلجو، منیژه. کاربرد مهارتهای مدیریت در خدمات پرستاری، تهران : انتشارات هدایت، 1378
- 11- شریفی، مریم. وظائف پرستار، تریاژ در حوادث غیر مترقبه، مجموعه خلاصه مقالات همایش استانی پرستار در حوادث غیر مترقبه، مرکز بسیج جامعه پزشکی استان گیلان . تیر ماه 83، ص 14.
- 12- راستاد، شهناز. جایگاه پرستار در حوادث و بلایای طبیعی، مجموعه خلاصه مقالات همایش استانی نقش پرستار در حوادث غیر مترقبه ، مرکز بسیج جامعه پزشکی استان گیلان. تیر ماه 83، ص 53
- 13- ادیب، معصومه. اکبری، اعظم. کمیته حوادث مترقبه بیمارستانی و نقش آن در مدیریت بحران. مجموعه خلاصه مقالات همایش استانی نقش پرستار در حوادث مترقبه. مرکز بسیج جامعه پزشکی استان گیلان. تیر ماه 83، ص 24
- 14- کیانمهر، ناهید. آمادگی خانواده ها برای مقابله با حوادث غیر مترقبه. نخستین کنگره سراسری بهداشت، درمان و مدیریت بحران در حوادث غیر مترقبه. 1382

Nurses Educational Situation Related to Facing the Disasters

Joukar F. MS^{*}, Salami Kohan K. MS^{*}, Reza Masouleh Sh. MS^{*}, Rashidian N. BS^{**}

^{*} Faculty member of Nursing Dept., Guilan University of Medical Sciences

^{**} Nursing Bachelor, Guilan University of Medical Sciences

Abstract

Introduction: It is well known that the normal life is disturbed by disaster which involves the high level adaptation of society. There are a lot of disasters such as earthquake and flood in Iran. The health staff especially nurses' knowledge about facing these disasters is very important. To determine the nursing knowledge about encountering with disasters, the current study was undertaken.

Methods: This was a descriptive- analytical study which was carried out in 2004 at Shaheed Beheshti hospital in Bandar Anzali. By available sampling fifty nurses and nurses' aids were asked to answer to a questionnaire.

Results: statistical analysis was performed by SPSS. Most of subjects have been working for more than 15 years, and 78% of them were nurses. Related to participating the educational courses in past 3 years, only 14% of them had passed the cerebral cardio plomony resuscitaion course and no one had passed an educational program for transporting a casualty, bleeding control, dressing, bandage, burning, poisoning, fire- fighting and helping after earthquake and flood. Most of them (65%) considered the education level about mentioned cases in university as moderate. Few subjects (11/1%) were members of a disaster committee and have participated in an educational program. None of them was the member of Red- Cross. Most of them (92%) agreed with formation of a resuscitation team in hospitals. Most of them (62%) have experienced a disaster in their work time and they considered their performance (43/5%) as moderate and 34% as weak in that time. Most of them agreed with implementing a citizen education program. Most of them (83%) didn't consider the encountering equipments with earthquake and flood as enough. The equipments (58%), the management before disaster (50/5%), the education before disaster (42%), and the management after disaster were the most important factors for encounter with disaster.

Discussion: Hospital managers should educate the staff about emergencies and first aids along with getting necessary information concerning crisis management through compiling educational codified programs so that they not only cause their skills increasing in different fields of work but also their active participation along with enough self- confidence at the time of disaster will be increased.

Key words: Education, Disasters, Nurse

Correspondenc: Joukar F. MS, Faculty member of Nursing Dept., Guilan University of Medical Sciences, Gastrointestinal Liver Diseases Research Center
E-mail: farajov@gmail.com